

# MEDİAD

Medya ve Din Araştırmaları Dergisi | Journal of Media and Religion Studies

ARAŞTIRMA MAKALESİ | RESEARCH ARTICLE

Haziran 2019, 2(1), 71-91

Geliş: 03.05.2019 | Kabul: 18.06.2019 | Yayın: 28.06.2019

## Türkiye’de Sinema ve Din Alanında Yapılan Akademik Çalışmalar Hakkında Genel Bir Değerlendirme

Bilal Yorulmaz\*



### Öz

Türkiye’de sinema ve din tartışmaları sinemanın Osmanlı ülkesine gelmesiyle birlikte başlamıştır. Buna rağmen akademik düzeyde sinema ve din konusunun ele alınışı uzun yıllar mümkün olmamıştır. İlki 1977’de olmak üzere bu alanda 18 kitap kaleme alınmıştır. İlk tez çalışması ise 1986 yılında yapılmıştır. Ülkemizde 2019 yılına kadar sinema ve din alanında 31 yüksek lisans, 12 doktora çalışması yapılmıştır. Bu çalışmaların belirli anabilim dalları ve üniversitelerde yoğunlaştığı görülmektedir. Tezlerde konu olarak dini temalar ve dindar tipolojilerine ağırlık verilmekte ve çoğunlukla doküman inceleme ve literatür taraması yöntemi kullanılmaktadır. Sinema ve din alanında yazılan makalelerin yazarlarının büyük kısmının unvanı doktor öğretim üyesidir. Genellikle genç akademisyenler bu alanda makale yazmayı tercih etmekte ve sinema ve din alanındaki çalışmalar belirli üniversite ve anabilim dallarında yoğunlaşmaktadır. Tezlerde olduğu gibi makalelerde de en çok ele alınan konular dindar tipolojileri ve dini temalar iken, en çok tercih edilen yöntemler literatür taraması ve doküman incelemedir.

**Anahtar Kelimeler:** Sinema ve Din, Yüksek Lisans Tezleri, Doktora Tezleri, Makaleler, Araştırma Yöntemleri, Tez Konuları.

## An Analysis of Religion and Film Studies in Turkey

### Abstract

Religion and film debate started in Turkey when cinematograph came to the Ottoman State. However, religion and film weren’t studied academically for many years. The first book was written in 1977 and 18 books have been published so far. The first MA thesis was written in 1986. And, between 1986 and 2019, only 31 MA theses and 12 Ph.D. dissertations were written. These dissertations mostly were produced primarily at a few universities and in departments such as sociology of religion and cinema-TV. The most popular topics were religious themes and representations of devout Muslims. The most popular methods were film reviews and literature reviews. Most of the academics who have written articles on religion and film are assistant professors. Generally, young academics prefer writing on religion and film. These academics mostly works at a few universities and departments. The most popular topics were representations of devout Muslims and religious themes. The most popular methods were literature reviews and film reviews.

**Keywords:** Religion and Film, MA Theses, Ph.D. Dissertations, Dissertation Topics, Methodology, Thesis Topics, Articles.

**ATIF:** Yorulmaz, B. (2019). Türkiye’de sinema ve din alanında yapılan akademik çalışmalar hakkında genel bir değerlendirme. *Medya ve Din Araştırmaları Dergisi (MEDİAD)*, 2(1), s. 71-91.

\* Doç. Dr., Marmara Üniversitesi, e-mail: bilal.yorulmaz@gmail.com  
[orcid.org/0000-0003-3456-0797](https://orcid.org/0000-0003-3456-0797)

## Giriş

Ülkemizde sinema ve din akademik bir alan olarak çok geç bir dönemde ortaya çıkmıştır. Buna rağmen sinema ve din tartışmalarının sinemanın Osmanlı ülkesine girmesiyle birlikte başladığı görülmektedir. Örneğin Yorulmaz’ın (2012) arşiv kaynaklarından yararlanarak kaleme aldığı makalesine göre Beyrut Valisi Ethem Bey’in kadınlara sinematograf izletmesi Beyrut’un önde gelenleri tarafından dine ve ahlaka aykırı olduğu gerekçesiyle hoş karşılanmamış ve bu durum engellenmeye çalışılmıştır. Bu yolda ilk adımı atan da Beyrut’ta arzuhalcilik yapan Mustafa Maraşlı adında bir vatandaş olmuştur. Mustafa Maraşlı duyduğu rahatsızlığı 6 Ocak 1913 tarihinde aynı anda Padişah, Sadrazam, Şeyhülislam ve Dâhiliye Nezareti’ne çektiği telgraflarında şu şekilde ifade etmiştir:

Büyük Osmanlı devletinin uzun ömürlü oluşunun sebebinin din ve namusun korunmasına fevkalade itina gösterilmesi olduğunu herkes bilmektedir. Hal böyle iken şeriata ve örfeye aykırı şekilde valilik makamının meyhane ve kerhane hükmünde olan sinematografhanelere Müslüman kadınların gitmesine izin vermesi vilayette bazı sakıncalara sebep olabilir. Bu sakıncaların önlenmesi için yarınki gösterimlerin engellenmesi yönünde bir ferman çıkarılmasını istirham ediyorum (Maraşlı, 1913).

Sinema gösterimlerinin devam etmesi üzerine 7 Ocak tarihinde ulema ve eşraftan biri 14, diğeri 21 imzalı iki telgraf daha İstanbul’a gönderilmiştir. Bu iki imza da baskıyı artırmak için Padişah’a, Sadrazam’a, Dâhiliye Nezareti’ne ve Şeyhülislam’a ayrı ayrı gönderilmiştir.

14 imza ile gönderilen telgrafta şu ifadelere yer verilmiştir:

Beyrut Valisi kendi himayesinde Müslüman kadınlara sinematograf seyrettirmektedir. Dini ve örfi kurallara aykırı bu davranışından vazgeçmesi için kendisine defalarca müracaat edilmesine rağmen bu müracaatları asker kuvvetiyle reddetmiştir. Bazı yabancı gemilerin Beyrut Limanı’nda bulunduğu bir dönemde siyasi olarak da valinin tavrı yanlıştır. Valinin bu tavrının değiştirilmesi için gerekli emrin verilmesini arz ediyoruz (BOAa, 1913).

21 imzalı diğer telgraf ise Arapça olarak kaleme alınmıştır. Dâhiliye Nezareti Siyasi İşler Müdüriyeti Tercüme Şubesi’nde Osmanlı Türkçesine çevrilen telgrafta şöyle denilmektedir:

Müslüman kadınların sinematografhaneye girmemelerini bütün Beyrut ulema ve eşrafı istemekte fakat Beyrut Valisi Ethem Bey, uygulanması zorunlu olan bu isteği yerine getirmemektedir. Hâlbuki emiru’l mü’minin Hz. Ömer b. Hattab hazretleri gördükleri lüzuma binaen kadınların camiye gitmelerini yasaklamıştır. Beyrut’taki Müslüman kadınların sinematografhaneye gitmemeleri dinen vacip olduğundan, devlet adamları da dini hükümleri korumakla mükellef olduklarından bu hükmün uygulanmasını istirham ediyoruz efendim (BOAb, 1913).

Ethem Bey, 14 ve 21 imzalı telgraflardan habersiz olarak 8 Ocak tarihinde Dâhiliye Nezaretine görüşünü kısaca bildirmiştir:

Beyrut’taki sinematograf tiyatrosunda hademesi dahi kadınlardan olmak üzere hanımlara mahsus sinema gösterimleri yapılmaktadır. Dolayısıyla arz-u halci Mustafa’nın itirazının hiçbir geçerliliği ve değeri yoktur (BOAc, 1913)

Valinin görüş bildirmesinden sonra konu Dâhiliye Nezareti tarafından araştırılmış ve Beyrut Vilayetine 15 Ocak 1913 tarihli resmi bir yazı ile sonuç bildirilmiştir:

Bahsettiğiniz şekilde (hanımlara mahsus özel sinemalarda) kadınların sinematograf izlemelerinde bir sakınca yoktur. Fakat gelen telgraflardan anlaşıldığına göre Beyrut ulema ve eşrafının çoğu bu durumu tasvip etmemektedir. Umumi isteklere aksi yönde davranıp halkı infiale sevk etmek, hele böyle bir zamanda, uygun olmayacağından bunların güzel bir şekilde gönüllerinin hoşnut edilmesi gerekmektedir. Dâhiliye Bakanı emri ile (BOAd, 1913).

Dâhiliye Nezareti, kararını güçlendirmek için konu hakkında Şeyhülislam Mehmed Cemaleddin Efendi’den görüş istemiştir. Mehmed Cemaleddin Efendi cevabi yazısında sinematografhaneye kadınların gitmelerinin caiz olmadığına dair bir ifade kullanmamış fakat o da halkın hoşnut edilmesi için gerekenin derhal yapılması gerektiğini ifade etmiştir. Şeyhülislam’ın bu ifadeleri de derhal Dâhiliye Nezareti tarafından Vali Ethem Bey’e bildirilmiştir (BOAe, 1913).

Görüldüğü üzere birbirinden farklı dil, ırk, mezhep, din ve din anlayışlarına sahip insanlardan oluşan Osmanlı toplumunda sinema ve din konusuna yaklaşımlar da farklı olmuş ve bu farklı yaklaşımlar tartışmaları beraberinde getirmiştir. Osmanlı resmi makamları mümkün olduğunca farklı dinler arasında çatışmalar çıkmaması için de gayret göstermiştir.

Nitekim 1916'da Dâhiliye Nezareti Emniyeti Umumiye Müdüriyeti tarafından "Sinema, Tiyatro ve Bunlar Gibi Eğlence Mekânlarının Kuruluş ve İşletmeleri Hakkında Nizamname" hazırlanmış ve Sadrazam'a sunulmuştur. Bu nizamnamenin 36. maddesi "Osmanlı ülkesinde tanınmış din ve mezheplerden herhangi birini aşağılayan filmlerin gösterimi yasaktır." ve 37. maddesi "Kamu düzenini ve asayişini bozacak filmler ile ahlaka aykırı müstehcen filmlerin gösterimi yasaktır" (BOA, 1916) şeklinde belirlenmiştir. Muhtemelen bu iki madde halktan gelen çeşitli şikâyetler üzerine nizamnameye eklenmiştir.

Sinema ve din alanında ülkemizde kaleme alınmış en eski metin ise -ulaşabil-diğimiz kadarıyla- 25 Şubat 1921'de yayınlanan *Sebilürreşâd Dergisi*'nin 19. Cilt 469. sayısındaki "Amerika'da Allah'ın Birlik Günü: Amerika'da İçkiden Sonra Tiyatrolar, Sinemalar, Oyunlar ve Eğlencelerin Men'i" adlı yazıdır. M. Zekeriya tarafından kaleme alınan bu yazıda "Amerika'dan İstanbul gazetelerine gönderilen ve pek ziyade şayanı ehemmiyet olan bu mektubu aynen naklediyoruz" denilerek bir haber verilmektedir. Bu habere göre Amerikan halkının içki ve sefahat hayatı nedeniyle mahvolmasına kiliseler kayıtsız kalamamış, kadınların da destek verdiği bir kampanya düzenleyerek tepki göstermişlerdir. Bu çalışmalar sonucunda insanların kiliseye gitmelerini teşvik etmek için Pazar günleri içki satışı yapmak ve sinema salonlarını açık tutmak yasaklanmıştır (Zekeriya, 1921, s. 11). Yazıda Amerika'da "Blue Laws/Sunday Laws" olarak bilinen ve halkın kiliseye gitmesine yönelik düzenlemeler getiren kanunlardan (Rhodes, 2012, s. 325) bahsedilmekte ve bu durum övgüyle karşılanmaktadır.

Bu yazıyı takiben yine *Sebilürreşâd*'da "Sinemaların Murakabesi: Hissiyat ve An'anat-ı İslamiyyeyi Rencide Edilmekten Vikaye Hususunda Hükümet-i Milliyyemizin Şayan-ı Şükran Bir Tebliği" (Sebilürreşâd, 1923), "Ahlak Bozmak Hususunda Sinemaların Muzırr Tesirleri" (Sebilürreşâd, 1925), "Gençler Sinemalarla, Danslarla Zehirleniyorlar!" (Sebilürreşâd, 1924) ve "Ahlak-ı Diniyye Filmi" (Sebilürreşâd, 1924) adlı yazılar da yayınlanmaya devam etmiştir.

Sinema ve din konusunda kaleme alınan bu ilk eserlerden sonra uzun bir süre fetret dönemi yaşanmıştır. Bu uzun fetret dönemini ilk bozan yazı Necip Fazıl Kısakürek'in 17 Eylül 1943 tarihinde yayınlanan *Büyük Doğu Dergisi*'nin 1. sayısında yer alan *Be-yaz Perde* adlı yazısıdır. Necip Fazıl sadece bir paragraftan oluşan bu yazısında şunları ifade etmektedir: "Sinema, fikir ve ruhun emrine geçtiği takdirde şüphesiz ki azametli bir imkân ve inşa planı... Fakat bugün bu planı dolduran cevher, bütün hüneri, körkütük nefisleri lif lif cezbetmekten ibaret bacak ve vücut hazretleridir. Gerisi, sadece bu (hüdayi nabit) kıymetin etrafında, bir yüzüğün ana taşını halkalayan kırıntı mücevherler gibi bir şey" (Kısakürek, 1943).

Necip Fazıl'ın bu yazısından sonra yine uzun süreli bir fetret dönemi yaşanmıştır. 1949'da yayınlanan "Vurun Kahpeye! Kahpe Kim!" (Erensoy, 1949, s. 6) adlı film eleştirisi dışında 1964 yılına kadar ciddi bir yazı kaleme alınmamıştır. 1964 yılından itibaren ise *Sebilürreşâd*, *Çatı*, *Hakikat Yolu*, *İslam Medeniyet*, *İslam'ın İlk Emri Oku*, *Pınar*, *Tohum*, *Yeni Sanat* gibi dergilerde sinema ve din konusunu ele alan çeşitli yazılar kaleme alınmıştır. "Millî Sinema İhtiyacı" (Çakmaklı, 1964), "Sinema 'İslâm Sineması'" (Çakmaklı, 1964), "Sinema Silahtır" (Hekimoğlu, 1967), "İslâmın Emrinde Sinema" (Can, 1967), "Sinema Türk Sinemasında Bizden Çizgiler" (Uzun, 1971), "Dini Görüş Açısından Sinema" (Gökmen, 1972), "Rasulullah Temsil Edilemez" (Küçükkalay, 1974), ve "Milli Sinema Açık Oturumu" (Gökmen, Milli Sinema Açık Oturumu, 1974) bu yazılardan bazılarıdır.

### **Araştırmanın Amacı**

Bu araştırmanın amacı sinema ve din alanında yapılan akademik çalışmalarla ilgili genel bir değerlendirme yapmaktır. Bu bağlamda sinema ve din alanında yazılmış olan kitaplar, bildiriler hakkında genel bilgiler verilmiş; makale ve tezler hakkında detaylı incelemelerde bulunulmuştur.

### **Araştırmanın Önemi**

Araştırmada sinema ve din alanındaki tez ve makalelerde yöntem ve konuların hangi türlerde ve alanlarda yoğunlaştığı, hangi tür ve alanlarda eksiklerin bulunduğu, hangi üniversitelerde, hangi anabilim dallarında ve hangi unvanlarda sinema ve din alanına yönelik ilginin yoğunlaştığı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu bakımdan var olan durumun betimlenmesi ve eksiklerin gösterilmesi gelecekteki araştırmacılara yol gösterici olacaktır.

### **Sınırlılıklar**

Çalışma için temel kaynak olarak İslam Araştırmaları Merkezi’nin İlahiyat Fakülteleri Tezler Kataloğu Veri Tabanı (İSAM, 2019), İlahiyat Fakülteleri Makaleler Veri Tabanı (İSAM, İSAM İlahiyat Makaleleri Veri Tabanı , 2019), YÖK Ulusal Tez Merkezi (YÖK, 2019) Marmara Üniversitesi Kütüphanesi Online Veri Tabanı (Kütüphane, 2019) kullanılmıştır. Çalışma 2019 yılı Nisan ayına kadar tamamlanmış olan çalışmalarla sınırlıdır.

### **Araştırmanın Yöntemi ve Modeli**

Bilimsel araştırma raporlarının (tez, makale vb.) yöntem bilim açısından incelenmesi betimsel araştırma kapsamında olduğu (Erkuş, 2011) için çalışma betimsel türde bir araştırmadır. Çalışma sinema ve din alanındaki çalışmaları belirli bir zaman aralığında türü, tarihi, yapıldığı üniversite, anabilim dalı, yazarın unvanı, yayınlandığı dergi, yazıldığı dil, konu ve yöntem açısından betimleyeceği için kesit tarama deseninde yürütülmüştür.

### **Türkiye’de Sinema ve Din Alanında Düzenlenen Sempozyum ve Bilimsel Toplantılar**

Ülkemizde sinema ve din alanında yapılan ilk toplantı Milli Türk Talebe Birliği Sinema Kulübü tarafından 10 Mart 1973’te düzenlenen “Milli Sinema Açık Oturumu”dur (Milli Sinema Açık Oturumu, 1973). Metin Erksan, Halit Refiğ, Duygu Sağıroğlu, Yücel Çakmaklı, Sami Şekeroğlu, Salih Diriklik ve Üstün İnanç’ın katıldığı bu açık oturum sinema ve din alanındaki toplantıları başlatan bir kıvılcım olması bakımından önem arz etmektedir.

Milli sinema akımının altın çağını yaşadığı yıllarda sinema ve din konusunda çeşitli tartışmalar ve problemler ortaya çıkmıştır. Bu problemlere çözüm bulma adına İslami İlimler Araştırma Vakfı (İSAV) 16 Haziran 1990 ve 18 Mayıs 1991 tarihlerinde iki tartışmalı ilmi toplantı düzenlemiştir. Bu toplantılarda sinemacılar film çekerken dini açıdan karşılaştıkları problemleri dile getirmişler, ilahiyatçılar ise bu problemlere İslami açıdan çözüm önerileri sunmuşlardır (Görsel Sanatlar ve İslam, 1991).

Diyanet İşleri Başkanlığı da sinema ve din konusuna kayıtsız kalmamış ve 05-07 Kasım 2004 tarihlerinde Uluslararası Dini Yayınlar (Sesli Görüntülü Dini Yayıncılık) Kongresi’ni düzenlemiştir (DİB, 2005). Kongrenin kapsamı geniş olmasına rağmen sinema ve din alanına giren konularda da bildiriler sunulmuştur.

Sinema ve din alanında ülkemizde yapılan en kapsamlı bilimsel etkinlik ise Uluslararası Sinema ve Din Sempozyumu olmuştur. Dünyada ilk olarak 2014 yılında ABD’nin Omaha şehrinde düzenlenen Uluslararası Sinema ve Din Sempozyumu daha geniş bir katılımıla ikinci olarak 2015 yılında İstanbul’da düzenlenmiştir. Böy-

le önemli bir sempozyumun İstanbul'da düzenlenmesi ülkemizdeki akademisyenlerin sinema ve din alanına dikkatlerinin çekilmesi bakımından fayda sağlamıştır. Nitekim 400'ün üzerinde başvuru yapılmış ve zaman-mekân darlığı sebebiyle 64 bildiriye kabul mektubu gönderilebilmiştir. Sempozyum William L. Blizek, Nacim Pak-Shiraz, Adele Reinhartz, Kathleen Erndl, Clive Marsh, Greg Watkins, ve Gregory Allen Robbins gibi dünyada sinema ve din alanında meşhur olan akademisyenler ile ilk kez bu alanda çalışmalar yapan Türk akademisyenleri bir araya getirmiştir.

### **Türkiye'de Sinema ve Din Alanında Kaleme Alınan Kitaplar**

Tespit edebildiğimiz kadarıyla ülkemizde sinema ve din alanında 18 kitap kaleme alınmıştır. Bunlardan ilki 1977 yılında Mesut Uçakan'ın yazdığı *Türk Sinemasında İdeoloji*'dir. Uçakan bu eserinde Toplumsal Gerçekçi, Ulusal, Devrimci ve Millî sinema akımlarını ele almıştır (Uçakan, 1977). Bu ilk çalışmadan ancak 15 yıl sonra 1992 yılında Mesut Uçakan'la *Sinema Söyleşileri* adlı eser kaleme alınmıştır. Necip Tosun'un yayınladığı bu çalışmada Mesut Uçakan'ın sinema ve din konusundaki fikirleri yer almaktadır (Tosun, 1992).

Ayşe Şasa'nın 1993 yılında çeşitli yazılarından derlediği *Yeşilçam Günlüğü* ise Türk sineması ile ilgili çeşitli konulara değinmektedir. Bunlar içerisinde "Tevekkülün Şiiri", "Sinema ve Tasavvuf" ve "Genç Sinema Adamları ve Tasavvufî Perspektif" gibi sinema ve din alanına giren yazılar da bulunmaktadır (Şasa, 1993).

1995 yılında Salih Diriklik'in kaleme aldığı *Fleşbek, Türk Sinema-TV'sinde İslami Endişeler ve Çizgi Dışı Oluşumlar* adlı 2 ciltlik kitap sinema ve din perspektifinden Türk sinema tarihini ele alan en kapsamlı eser olmuştur. Diriklik bu çalışmasında sinemanın Osmanlı ülkesine girişinden 1995 yılına kadarki Türk sinema tarihini dini ve ahlaki açıdan değerlendirmiştir (Diriklik, 1995). Eser, kendinden sonra yazılan birçok çalışmaya da kaynaklık etmiştir.

1997 yılında Sadık Yalsızuçanlar, İhsan Kabil ve Ayşe Şasa *Düş Gerçeklik ve Sinema* adlı çalışmayı yayınlamışlardır. Bu çalışma, yazarların felsefi ve tasavvufî açıdan sinemayı ele aldıkları makalelerden meydana gelmiştir (Yalsızuçanlar, 1997).

2005 yılında ise iki eser birden kaleme alınmıştır. Ömer Tecimer'in *Sinema Modern Mitoloji* adlı çalışmasında mitoloji ile ilgili genel bilgiler verildikten sonra bu bilgiler ışığında bazı sinema filmlerinin değerlendirmeleri yapılmıştır. Filmlerin değerlendirmelerinde ilahî dinlerle ilgili alt metin okumalarına da yer verilmiştir (Tecimer, 2005). Aynı yıl kaleme alınan ikinci eser ise Özgür Velioğlu'nun *İnançların Türk Sinemasına Yansıması* adlı eseridir. Bu çalışmada Velioğlu, İslamiyet öncesi Türk inanışlarına ait pratiklerin ve İslam inancının Türk sinemasındaki köy filmlerine ne şekilde yansıdığını ortaya koymuştur (Velioğlu, 2005). Kitap yazarın yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

2009 yılında yine Mesut Uçakan hakkında yazılmış bir kitap karşımıza çıkmaktadır. Hüseyin Karaca tarafından hazırlanan *Sonsuz Karelerde Bir Çılgılık: Mesut Uçakan* adlı çalışmada Mesut Uçakan'ın hayatı, eserleri, hakkında çıkan yazılar ve kendisiyle yapılan röportajlar derlenmiştir (Karaca, 2009). Aynı yıl Yalçın Lüleci de yüksek lisans tezini kitaplaştırmıştır. *Türk Sineması ve Din* adlı bu çalışma da Türk sinema tarihini dini açıdan ele almış ve 2000'li yıllardan sonra çekilen bazı filmleri değerlendirmiştir (Lüleci, 2009).

2011 yılında Gülşah Nezaket Maraşlı *Günahıyla Sevabıyla Yeşilçam* adlı çalışmayı ortaya koymuştur. Bu çalışmada Maraşlı; imam, müftü, rahip, film yapımcısı ve oyuncularla belirlediği 17 film üzerinde röportajlar yapmış ve görüştüğü kişilerin filmlerle ilgili değerlendirmelerini bir araya toplamıştır (Maraşlı G. N., 2011). Aynı yıl Enver Gülşen de *Sinemanın Hakikati* adlı çalışmasında sinemayı felsefi ve tasavvufî açıdan değerlendirmiştir (Gülşen, 2011).

2013 yılında din eğitimi açısından filmleri bir eğitim aracı olarak kullanmaya yönelik pratik iki çalışma ortaya konulmuştur. Bilal Yorulmaz tarafından din eğitimcilerine yönelik yazılan *Perdeden Gönüllere; Din Eğitiminde Kullanılabilecek Seçme Videolar* (2013) ve *Filmlerle DKAB Dersi* (2013) kitapları çeşitli filmlerde yer alan dini konularla ilgili sahneleri ve bu sahnelerin nasıl bir din eğitimi materyali olarak kullanılacağını göstermektedir.

2014 yılında Milli sinema akımının isim babası olan Yücel Çakmaklı hakkında derleme bir kitap yayınlanmıştır. *Yücel Çakmaklı: Milli Sinemanın Kurucusu* adlı bu kitap Burçak Evren’in Yücel Çakmaklı hakkında yazılan makaleler ve yapılan söyleşileri derlemesiyle oluşturulmuştur (Evren, 2014).

2015 yılında Bilal Yorulmaz, doktora tezini kitaplaştırmıştır. *Sinema ve Din Eğitimi* adıyla yayınlanan kitap sinemayı din eğitimi açısından avantaj ve dezavantajlarıyla irdelemektedir (2015).

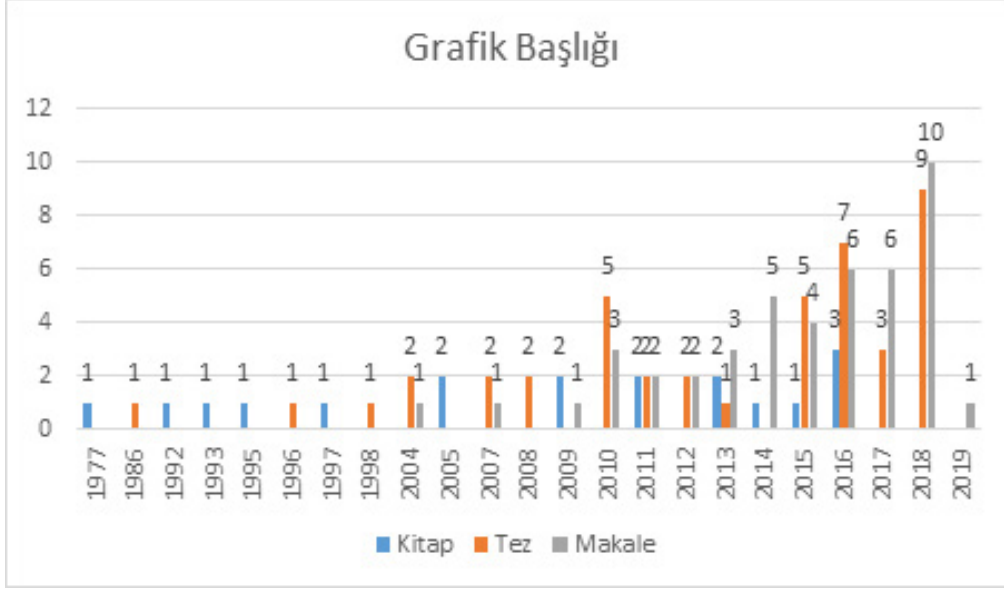
2016 yılında ise sinema ve din alanında 3 kitabın yayınlandığı görülmektedir. Gizem Şimşek’in doktora tezinden üretilen *Sinemada Korku ve Din* kitabında Hollywood ve Türk sinemasındaki korku filmlerinde kullanılan dini unsurlar film örnekleri üzerinden ele alınmıştır (Şimşek, 2016). Bilal Yorulmaz tarafından kaleme alınan *İzlenesi Filmler* kitabında İslam dini ile ilgili olumlu alt metinler içeren 30 filmin alt metin okuması yapılmıştır (2016). Bilal Yorulmaz tarafından kaleme alınan bir diğer eser olan *Popüler Filmlerde Din*’de ise popüler filmlerde yer alan Hristiyanlık, Yahudilik, Budizm, Hinduizm gibi dinlerle ilgili alt metinlere sahip filmler incelenmiştir (2016).

Sinema ve din alanındaki bazı çalışmaların da kitap bölümü şeklinde kaleme alındığı görülmektedir. Fakat kitap bölümlerinin tamamını tespit etmek oldukça zordur. Bu nedenle burada tespit edilebilen kitap bölümlerinin isimlerine yer verilecektir. Tespit edebildiğimiz kadarıyla sinema ve din konusunda 7 kitap bölümü yazılmıştır. Bunlar Hilmi Maktav’ın “Kuran’dan Kurama İslamî Sinema” ve “Sinema ya da İlahi Aşk”, Yalçın Lülecî’nin “Türk Sinemasında Dini Filmler” ve “Milli Sinemacıların İkinci Döneminde Sinema ve Din”, Savaş Arslan’ın “Yeşilçam’ın Şeytanı Hollywood’un The Exorcist’ini Döver: Sinema, Yeniden Çevrim, Din, Kültür vs.”, Dilek İmançer’in “Türk Sinemasında İslam’ın Temsili: Takva” ve Özgür Velioğlu’nun “Din ve Mutluluk İlişkisi: Dinler Mutluluğu Vadediyor mu?” adlı çalışmalarıdır.

### **Türkiye’de Sinema ve Din Alanında Yazılan Makale ve Tezlerin Değerlendirilmesi**

Bu başlık altında ülkemizde sinema ve din alanında yazılan makale ve tezler yayın yılı, türü, konusu, yöntemi, dili, yazarının unvanı, bağlı bulunduğu üniversite ve anabilim dalı bakımından değerlendirilmiştir.

Şekil 1. Yıllara Göre Sinema ve Din Alanında Yapılan Akademik Çalışmalar



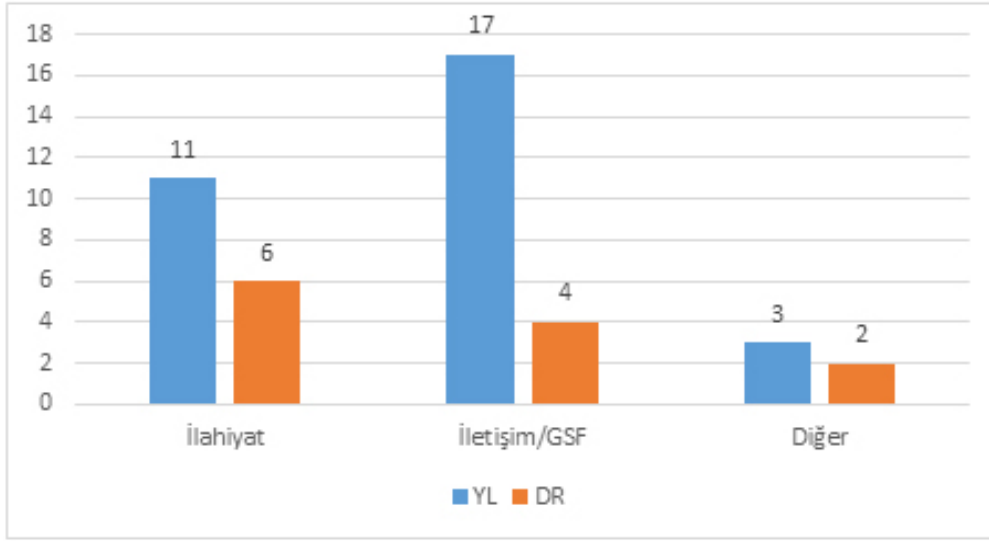
Şekil 1’de görüldüğü üzere 2000’li yıllara kadar olan dönemde sinema ve din alanında nadiren çalışmalar yapılmıştır. 2004 yılında sonra belirli bir artış gözlenirse de esas ivme 2015 yılında sağlanmıştır. Bu tarihten itibaren sinema ve din alanında yapılan çalışmaların sürekli arttığı 2018 yılının ise en çok kitap, makale ve tez çalışmasının yapıldığı yıl olduğu görülmektedir. 2019 yılı ile ilgili çalışmalar bu makalenin yazıldığı sırada devam ettiği için tabloda sadece bir çalışmanın görünmesi yanıltıcı olmamalıdır.

Sinema ve din alanında ülkemizdeki İletişim Fakültelerinde ilk yüksek lisans tezi Özden Candemir’in 1989 yılında yazdığı “Türk Sinemasında Dini Filmler” adlı tezdır. İlk doktora tezi ise Sabire Batur’un 2007 yılında hazırladığı “Siyasal İslam Sineması Örneğinde İran Sineması” adlı tezdır.

İlahiyat fakültelerindeki ilk sinema ve din konulu yüksek lisans tezi Yalçın Lüleci’nin “Türk Sineması ve Din” (2007) adlı tezdır. İlk doktora tezi ise Bilal Yorulmaz’ın “Sinema ve Din Eğitimi” (2010) adlı tezdır.

Bu ilk örneklerden sonra sinema ve din alanında hazırlanan tezlerin yaygınlaştığı ve en çok çalışmanın 2018 yılında yapıldığı görülmektedir. Sinema ve din alanında yapılan tezlerin nicelik ve nitelik bakımında sürekli artış göstermesi alanın geleceği açısından umut vermektedir.

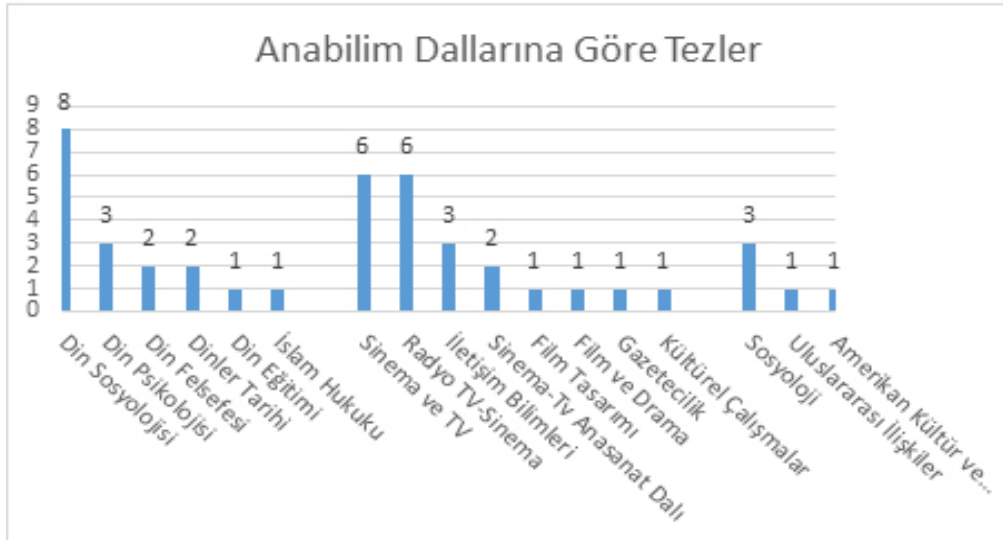
**Şekil 2.** Sinema ve Din Alanında Yapılan Lisansüstü Çalışmaların Türlerine  
Göre Dağılımı



Şekil 2’de de görüldüğü üzere sinema ve din alanında 31 yüksek lisans, 12 doktora çalışması yapılmıştır. İnterdisipliner bir çalışma alanı olan sinema ve din, bir yandan ilahiyat bir yandan da güzel sanatlar ve iletişim disiplinlerinin ilgi alanına girmektedir. Öte yandan hem sinema hem de din sosyal hayat üzerinde etkili kurumlar oldukları için farklı disiplinlerin de ilgisini çekmektedir. Bu durum şekil 2’de de görülmektedir. Sinema ve din alanında en çok doktora tezi 6 tez ile ilahiyat alanında, en çok yüksek lisans tezi ise 17 tez ile iletişim alanında yapılmıştır. Diğer alanlarda ise 3 yüksek lisans, 2 doktora tezi yapılmıştır.

Bu veriler maalesef ülkemizde sinema ve din alanında yeteri kadar çalışma yapılmadığını göstermektedir. 2019 yılı itibariyle ilahiyat fakültelerinde 12362 yüksek lisans, 3459 doktora tezi tamamlanmıştır (İSAM, 2019). İletişim alanında da benzer bir durum hâkimdir. Binlerce lisansüstü tez çalışmasının yapıldığı ilahiyat ve iletişim disiplinlerinin sinema ve din alanında sadece 43 tez çalışmasına yer vermesi sinema ve din alanının hak ettiği ilgiyi görmediğini ortaya koymaktadır.

**Şekil 3.** Sinema ve Din Alanında Yazılan Tezlerin Anabilim Dallarına Göre Dağılımı

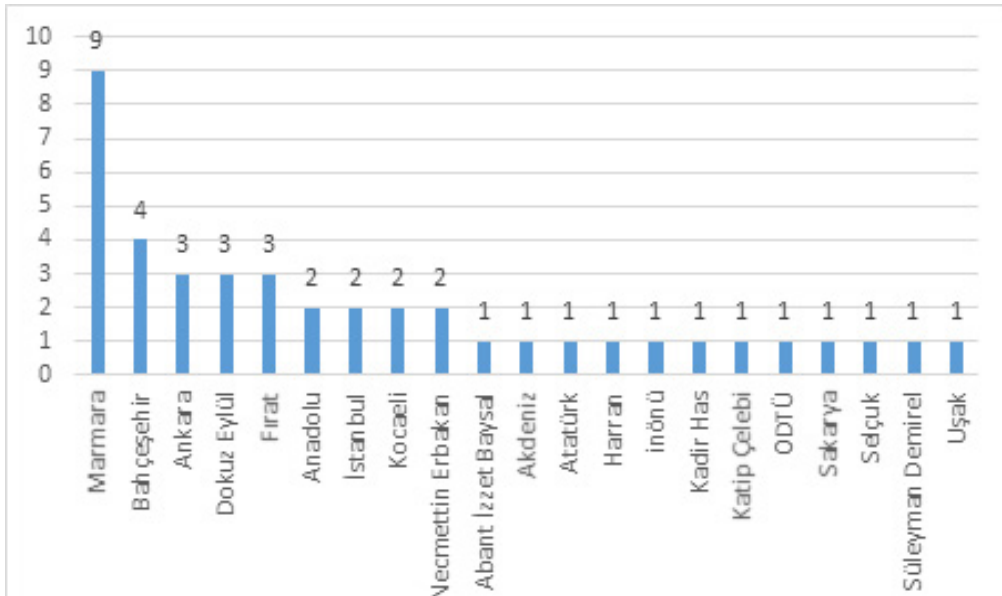




Anabilim dallarına göre tezleri incelediğimizde iletişim fakülteleri içerisinde normal bir dağılımın gerçekleştiğini görmekteyiz. Konu ile doğrudan ilgili olan sinema ve TV ile Radyo-TV-Sinema anabilim dallarında altışar tez hazırlanmıştır. Diğer alanlarda da sayıca az da olsa çeşitli tezler hazırlandığı görülmektedir. Toplumu şekillendiren önemli iki kurumu ele alması bakımından sinema ve din alanına sosyoloji anabilim dalının da kayıtsız kalmadığı ve bu alanda 3 tez çalışması yapıldığı ortaya çıkmıştır.

İlahiyat fakülteleri açısından ise sinema ve din alanına ilginin belirli anabilim dallarında toplandığı görülmektedir. İlahiyat fakültelerinde 3 bölümde 20 anabilim dalı bulunmaktadır. Bu bölümler Felsefe ve Din Bilimleri, Temel İslam Bilimleri ve İslam Tarihi ve Sanatları'dır. Sinema ve din alanında ilahiyat fakültelerinde yapılan tezlerin biri hariç tamamı Felsefe ve Din Bilimleri bölümünde yapılmıştır. Bu tezlerin 8'i din sosyolojisi, 3'ü din psikolojisi, 2'si din felsefesi, 2'si dinler tarihi ve 1'i din eğitimi anabilim dalında tamamlanmıştır. Bu durum zaten interdisipliner bir yapıya sahip olan bu anabilim dallarının interdisipliner çalışmalara yatkınlıkları ve güncel problemlerle daha çok ilgileniyor oluşları ile açıklanabilir. Temel İslam Bilimleri bölümünden ise sadece İslam Hukuku anabilim dalında bir doktora tezi hazırlanmıştır. Sinema ve din konusunda tefsir, hadis, kelam, tasavvuf, mezhepler tarihi gibi anabilim dallarının ilgi alanına giren birçok konu olmasına rağmen hiçbir lisansüstü çalışma yapılmadığı görülmektedir. Bu anabilim dallarının sinema ve sinema gibi güncel problemler hakkında çalışmalar yapması önem arz etmektedir. İlahiyat bölümleri içerisinde en dikkat çeken bölüm ise İslam Tarihi ve Sanatlarıdır. Çalışma alanı itibarıyla sinema hakkında en çok çalışma yapması gereken bölüm iken hiçbir çalışmanın yapılmamış olması kayda değerdir. Bu bölüm içerisinde yer alan İslam Tarihi, Türk İslam Sanatları Tarihi, Türk İslam Edebiyatı ve Türk Din Musikisi anabilim dallarının sinema ve din alanında çalışmalar yaparak hem bu alana katkıda bulunmaları hem de kendi anabilim dallarına farklı bir bakış açısı kazandırmaları önem arz etmektedir.

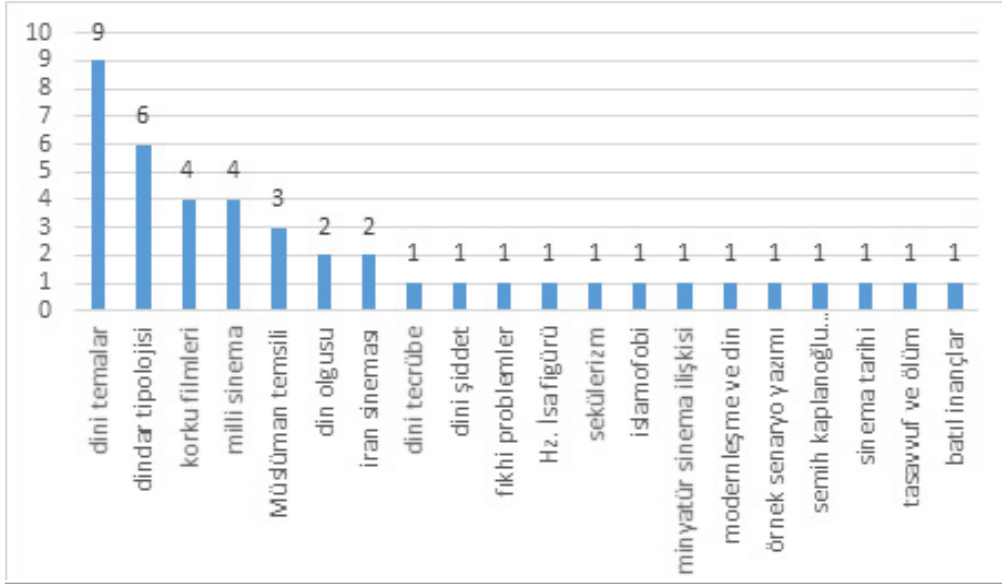
**Şekil 4.** Sinema ve Din Alanında Yazılan Tezlerin Üniversitelere Göre Dağılımı



Sinema ve din alanında yazılan tezlerin üniversitelere göre dağılımına baktığımızda 9 teze Marmara Üniversitesinin en çok tez üreten üniversite olduğu görülmektedir. Bu durum Marmara Üniversitesinin hem İlahiyat hem de İletişim Fakültelerinde sinema ve din alanında çalışmalara önem verilmesinden kaynaklanmaktadır. 9 tezin 5'i ilahiyat Fakültesinde, 3'ü İletişim Fakültesinde 1'i ise Güzel Sanatlar Fakültesinde yapılmıştır. Marmara Üniversitesi'ni 4 teze Bahçeşehir, 3'er teze Ankara, Dokuz Eylül ve

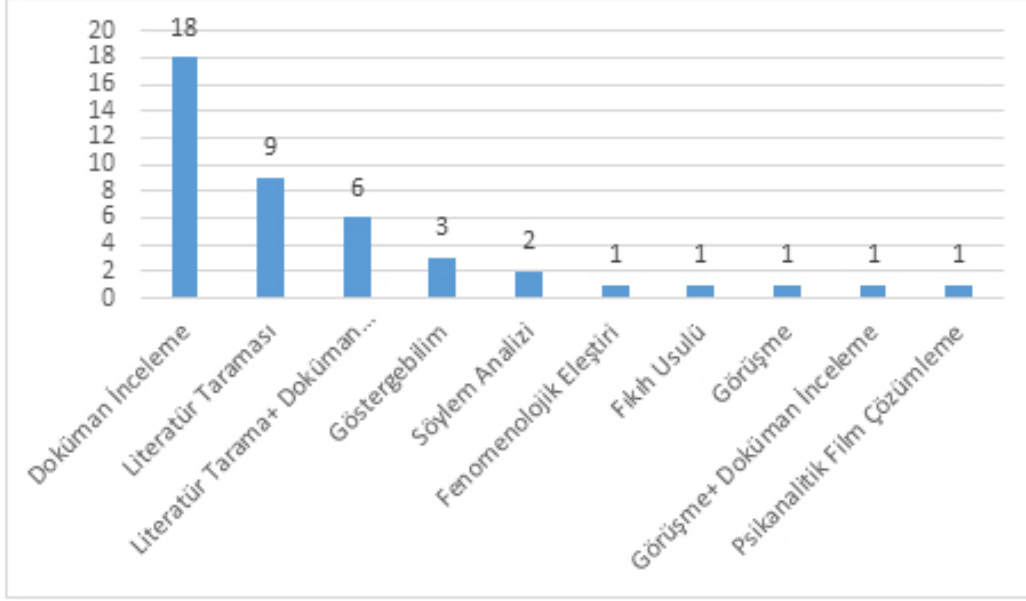
Fırat Üniversiteleri takip etmektedir. Anadolu, Kocaeli, İstanbul, Necmettin Erbakan üniversitelerinde 2’şer tez hazırlanırken sadece bir tez hazırlanan 12 üniversite bulunmaktadır. Farklı üniversitelerde sinema ve din alanına ilginin bulunması ve en azından birer tez çalışması yapılması gelecek adına olumlu bir gelişme olarak kabul edilebilir. Fakat ülkemizde 105 ilahiyat, 72 iletişim fakültesi olduğu düşünüldüğünde sinema ve din alanında sadece 21 üniversitede lisansüstü tez çalışması yapılmış olması sinema ve din alanının henüz yeterli yaygınlığı kazanmadığını ortaya koymaktadır.

Şekil 5. Sinema ve Din Alanında Yazılan Tezlerin Konularına Göre Dağılımı



Sinema ve din alanında çeşitli dini temaları 9, dindar tipolojilerini 6, korku filmlerini 4, milli sinemayı 4, Müslüman temsillerini 3, din olgusunu 2, İran sinemasını 2 tez konu edinmiştir. Birer tez de dini tecrübe, dini şiddet, fıkhi problemler, Hz. İsa figürü, sekülerizm, islamofobi, minyatür-sinema ilişkisi, modernizm ve din, örnek senaryo yazımı, Semih Kaplanoğlu sineması, tasavvuf ve ölüm, sinema tarihi ve batıl inançlar konularına yer vermiştir. Görüldüğü üzere sinema ve din alanında yapılan tezler dini temalar ve dindar tipolojileri konularında yoğunlaşmıştır. Dolayısıyla bundan sonraki çalışmalarda belirli bir doygunluğa ulaşan bu iki konu hakkında alana farklı bir bakış açısı getirilmeyecekse tez yazılmamalı, farklı konulara ağırlık verilmelidir.

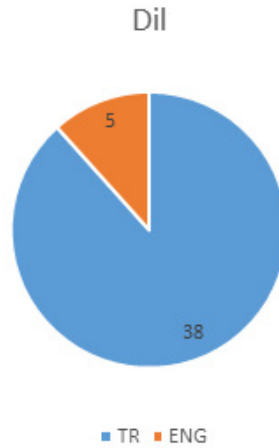
**Şekil 6.** Sinema ve Din Alanında Yazılan Tezlerin Kullandıkları Yönteme Göre Dağılımı



Sinema ve din alanında yazılan tezlerin 18'i doküman inceleme, 9'u literatür taraması, 6'sı hem literatür taraması hem doküman inceleme, 3'ü göstergebilim, 2'si söylem analizi kullanılarak yapılmıştır. Birer tez de fenomenolojik eleştiri, fıkıh usulü, görüşme, hem görüşme hem doküman inceleme ve psikanalitik film çözümleme yöntemleriyle hazırlanmıştır. Görüldüğü üzere sinema ve din alanında doküman inceleme ve literatür taramasının yoğun bir şekilde kullanıldığı görülmektedir. Doküman inceleme yöntemiyle filmleri incelerken her anabilim dalı da kendi bilimsel yaklaşımını ortaya koymuş ve farklı bakış açılarıyla filmleri değerlendirmiştir. Bu bakımdan sinema ve din çalışmalarında yöntem bakımından zengin bir yaklaşımın hâkim olduğunu söyleyebiliriz. Buna rağmen sinema ve din alanında farklı bir bakış açısı getirebilecek birçok yöntem de kullanılmamaktadır. Örneğin deneysel, korelasyonel ve tarama araştırmalarının da etkin bir şekilde kullanılmasıyla filmlerin birey ve toplum üzerindeki etkisini de konu edinen çalışmalar yapılabilir.

Öte yandan her ne kadar farklı anabilim dallarının sinema ve din alanına taşıdıkları yöntemler bir zenginlik olsa da "Acaba sinema ve din alanına özgü bir yöntem geliştirilebilir mi?" sorusuna cevap aranmalı ve bu konu ile ilgili çalışmalar yapılmalıdır.

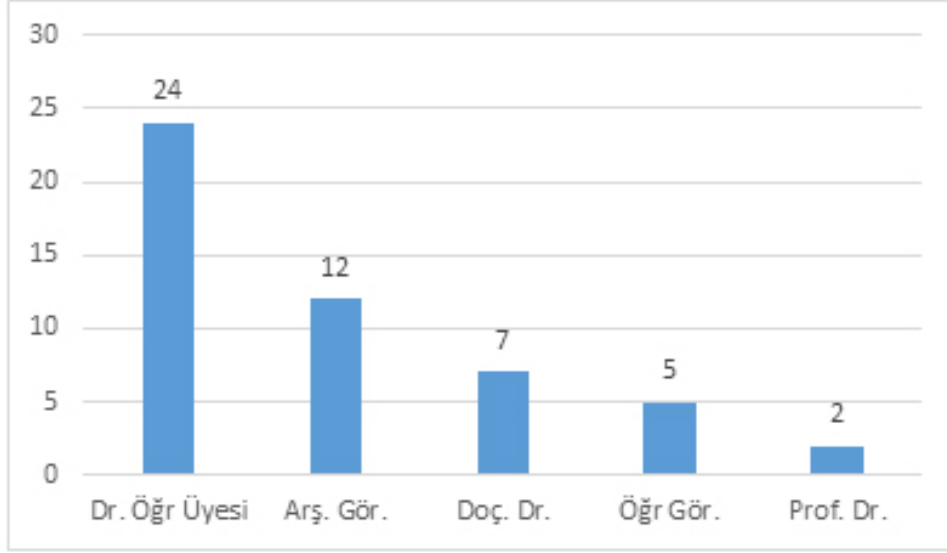
**Şekil 7.** Sinema ve Din Alanında Yazılan Tezlerin Yazıldıkları Dile Göre Dağılımı



Sinema ve din alanından yapılan tezlerin 38'i Türkçe, 5'i İngilizce yazılmıştır. Bu durum ülkemizde ilahiyat ve iletişim fakültelerinin çoğunun Türkçe programlara sahip

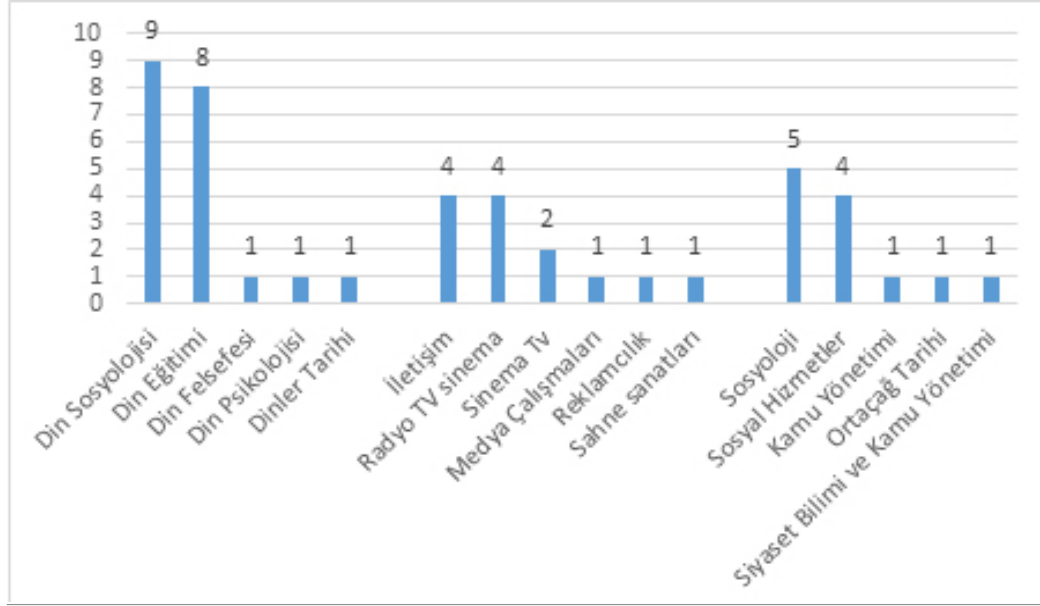
olmasından kaynaklanmaktadır. Alana ilgi duyan fakat yabancı dili yeterli olmayan kişilere ulaşılması bakımından bu durum bir avantaj olarak görülebilir. Fakat tezden üretilecek İngilizce makale ve bildiriler yayınlayarak ülkemizde üretilen sinema ve din alanındaki çalışmaları dünya ile paylaşmak da önem arz etmektedir.

**Şekil 8.** Sinema ve Din Alanında Makale Yazan Kişilerin Unvanlarına Göre Dağılımı



Şekil 8’de sinema ve din alanında makale çalışması yapan akademisyenlerin çalışmayı yaptıkları zamanda sahip oldukları unvanlar görülmektedir. Buna göre sinema ve din alanında makale yazan akademisyenlerin 24’ü doktor öğretim üyesi, 12’si araştırma görevlisi, 7’si doçent doktor, 5’i öğretim görevlisi ve 2’si profesördür. Görüldüğü üzere sinema ve din alanına ilgi duyan akademisyenlerin kahir ekseriyeti genç akademisyenlerden oluşmaktadır. Sinema ve din yeni bir alan olduğu için genç akademisyenlerin ilgisini çekmekte, doçent ve profesörler ise muhtemelen uzmanlaştıkları alanlarda çalışmalar yapmayı tercih etmektedirler. Genç akademisyenlerin sinema ve din alanına yönelik ilgisi gelecek adına ümit vericidir. Öte yandan tecrübeli akademisyenlerin sinema ve din alanında çalışmalar yapmaları da alanın sağlıklı bir şekilde gelişmesi bakımından önem arz etmektedir.

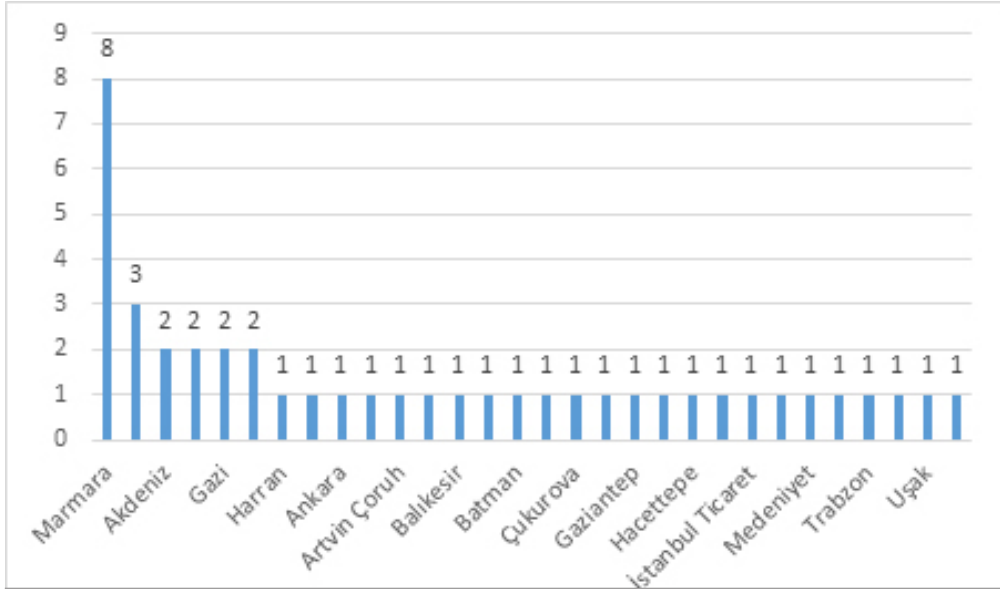
**Şekil 9.** Sinema ve Din Alanında Makale Yazan Kişilerin Kadrolarının Bulunduğu Anabilim Dallarına Göre Dağılımı



Sinema ve din alanında yazılan makalelerin 20'si ilahiyat, 13'ü iletişim ve 12'si diğer alanlarda kaleme alınmıştır. Yine tezlerle ilgili elde edilen verilere benzer şekilde yapılan çalışmaların belirli anabilim dallarında toplandığı görülmektedir. Sinema ve din alanında yazılan makalelerin 9'u din sosyolojisi, 8'i din eğitimi, 1'i din felsefesi, 1'i din psikolojisi ve 1'i dinler tarihi anabilim dalından akademisyenlerce kaleme alınmıştır. İletişim alanında yazılan makalelerin ise 4'ü iletişim, 4'ü Radyo-TV-Sinema, 2'si Sinema-TV, 1'i medya çalışmaları, 1'i reklamcılık ve 1'i sahne sanatları anabilim dallarına mensup kişiler tarafından üretilmiştir. Ayrıca sosyoloji (5), sosyal hizmetler (4), kamu yönetimi (1), Ortaçağ tarihi (1) ve siyaset bilimi (1) anabilim dallarından da alana katkılarda bulunulmuştur.

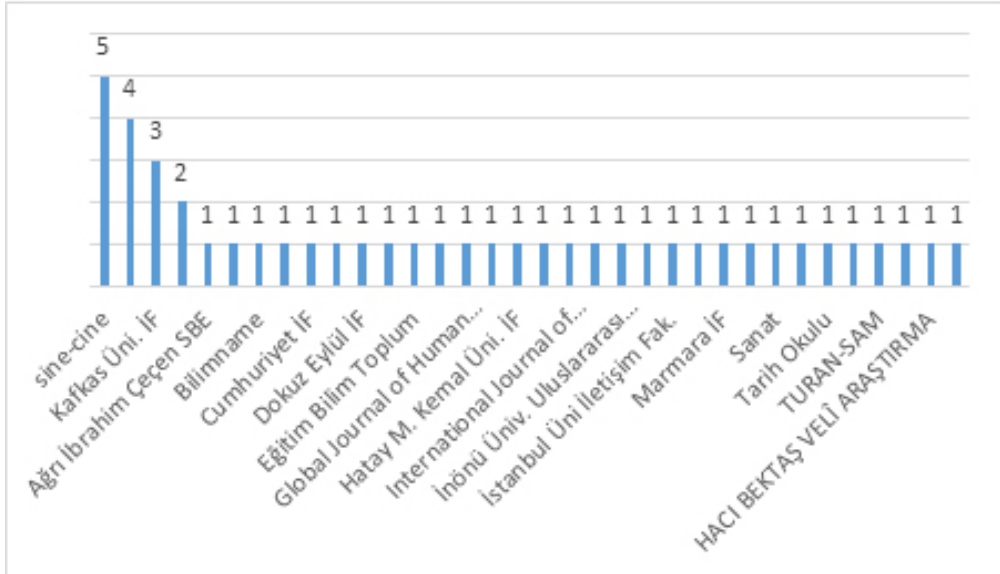
Sinema ve din alanında yazılan makalelerin çoğunluğu daha önce bu alanda tez çalışması olan akademisyenler tarafından kaleme alınmıştır. Bu durum sinema ve din alanının sınırlı sayıda akademisyenin ilgi alanına girdiğini göstermektedir. Bu da sinema ve din çalışmalarının geleceği açısından bir tehdidi işaret etmektedir. Bu bakımdan sinema ve din çalışmalarını farklı disiplinlerden farklı akademisyenlerin yürütmesi önem arz etmektedir.

Şekil 10. Sinema ve Din Alanında Makale Yazan Kişilerin Kadrolarının Bulunduğu Üniversitelere Göre Dağılımı



Sinema ve din alanında yazılan tez verilerine benzer şekilde bu alanda makale yazan akademisyenlerin de yine Marmara Üniversitesinde yoğunlaştığı ve 30 üniversiteye dağıldığı görülmektedir. Lisansüstü tezler 21 farklı üniversitede yapılırken makalelerin 30 farklı üniversite mensubunca yazılması akademisyenlerin tez yazdıkları üniversitenin dışında görev alabilmelerine, çok yazarlı makalelerin bulunmasına ve tez yazmadığı halde sinema ve din alanına ilgi duyan akademisyenlerin varlığına bağlanabilir. Makale bazında daha çok üniversiteden alana katkı sağlansa da bünyesinde ilahiyat ve iletişim fakültesi olan üniversiteler göz önünde bulundurulduğunda sinema ve din çalışmalarının yeterli yaygınlığa ulaşmadığı görülmektedir.

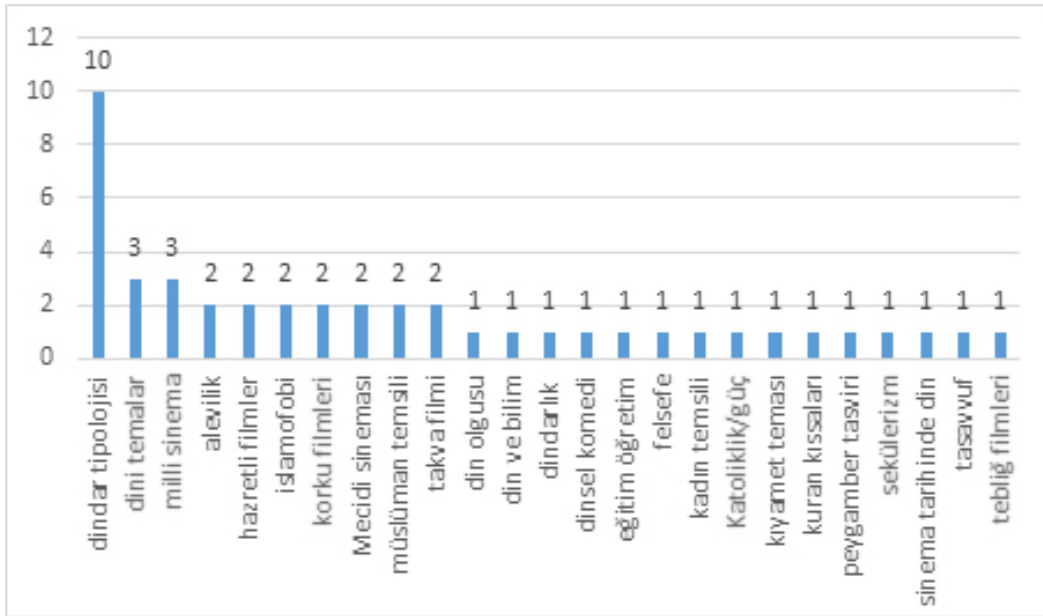
Şekil 11. Sinema ve Din Alanında Yazılan Makalelerin Yayınlandıkları Dergilere Göre Dağılımı



Sinema ve din alanında yazılan makalelerin 5'i Sine-cine, 4'ü Uluslararası Sosyal Araştırmalar, 3'ü Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi ve 2'si Medya ve Din Araştırmaları Dergisinde yayınlanmıştır. 30 farklı dergide de birer makaleye yer verilmiştir. Sinema ve din alanındaki makalelerin kendilerine çok farklı dergilerde yer bulması alanın tanınması ve farklı okuyucu kitlelerine ulaşılması açısından önemlidir. Fakat sinema ve din çalışmalarının nitelik ve nicelik bakımında gerekli gelişmeyi gösterebilmesi için sadece sinema ve din alanında çalışmalar yayınlayacak tematik bir dergiye de ihtiyaç bulunmaktadır.

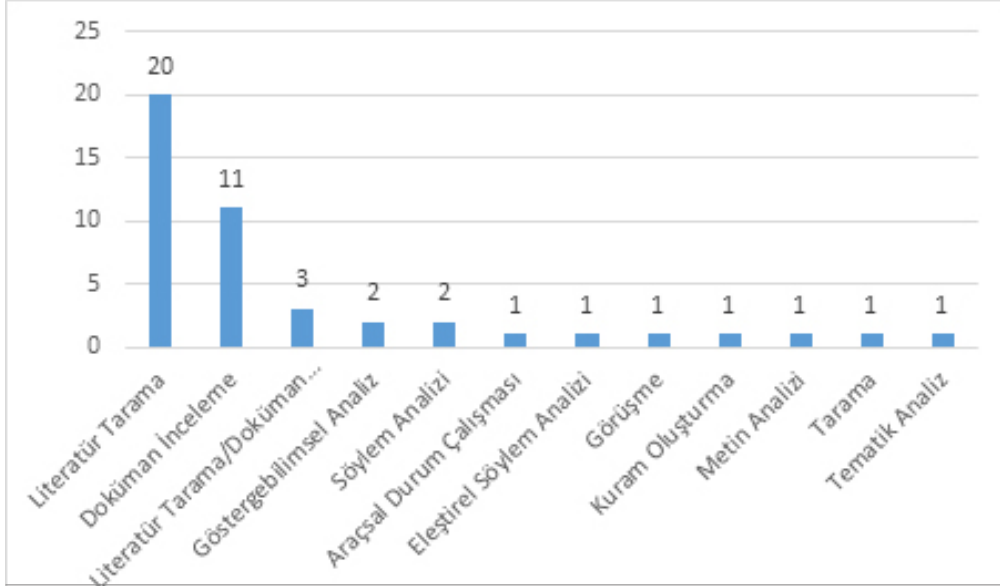
1997 yılında William L. Blizek tarafından kurulan *Journal of Religion and Film*'de günümüze kadar sinema ve din alanında 908 makale yayınlanmış ve bu makaleler 345.781 kişi tarafından indirilmiştir (JRF, 2019). *Journal of Religion and Film*'in sinema ve din alanındaki çalışmalara bir canlılık getirdiği açıktır. Sinema ve din alanında benzeri bir tematik derginin ülkemizde yayın hayatına başlaması alana bir canlılık getirecektir.

**Şekil 12.** Sinema ve Din Alanında Yazılan Makalelerin Konularına Göre Dağılımı



Sinema ve din alanında yazılan makalelerin 10'u dindar tipolojilerini, 3'ü dini temaları, 3'ü milli sinema akımını, 2'si Aleviliği, 2'si Hazretli Filmleri, 2'si islamofobiyi, 2'si korku filmlerini, 2'si Mecidi sinemasını, 2'si Müslüman temsilini, 2'si Takva filmi konu edinmektedir. Birer makale de din olgusu, din ve bilim, dindarlık, dinsel komedi, eğitim-öğretim, felsefe, kadın temsili, Katoliklik, kıyamet, Kur'an kıssaları, peygamber tasviri, sekülerizm, sinema tarihinde din, tasavvuf ve tebliğ filmleri konularını ele almaktadır. Her ne kadar makalelerde, tezlerde ele alınan konuların dışında konulara da yer verildiği görülse de yoğun olarak işlenen konuların aynı olduğu ortadadır. Tezlerde en çok işlenen konu dini temalar iken makalelerde dindar tipolojisinin yoğun olarak ele alındığı görülmektedir. Dolayısıyla bu iki konu hem tez hem makale türünde en çok ele alınan konular olmuştur. Yukarıda da değinildiği üzere alana yönelik sınırlı ilgiyi verimli kullanma adına birbirini tekrar eden konuların ele alınmasından kaçınılmalıdır.

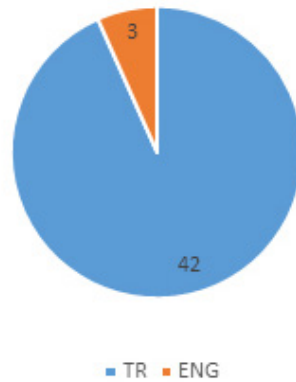
**Şekil 13.** Sinema ve Din Alanında Yazılan Makalelerin Yöntemlerine Göre Dağılımı



Sinema ve din alanında yazılan makalelerin 20’sinde literatür tarama, 11’inde doküman inceleme, 3’ünde hem literatür tarama hem doküman inceleme, 2’sinde göstergebilimsel analiz, 2’sinde söylem analizi kullanılmıştır. Birer makale de araçsal durum çalışması, eleştirel söylem analizi, görüşme, kuram oluşturma, metin analizi, tarama ve tematik analiz ile tamamlanmıştır. Tezler için ifade edilen hususlar makaleler için de geçerlidir. Tezlerde en çok doküman inceleme yöntemi kullanılırken makalelerde literatür taramaya ağırlık verilmiştir. Hem tezlerin hem de makalelerin büyük çoğunluğunda ise literatür tarama ve doküman inceleme yöntemleri kullanılmıştır.

**Şekil 14.** Sinema ve Din Alanında Yazılan Makalelerin Yazıldıkları Dile Göre Dağılımı

#### Makalelerin Yazıldığı Dil



Sinema ve din alanında yazılan makalelerin 42’si Türkçe, 3’ü İngilizce kaleme alınmıştır. Tezlerde olduğu gibi makalelerde de Türkçe yazımın hakim olması normal bir durumdur. Bununla birlikte uluslararası alandaki sinema ve din çalışmalarına katkı sunmak açısından İngilizce makalelere yer verilmesi yerinde olur. En azından Türkçe makalelere genişletilmiş İngilizce özet eklenmesi bu ihtiyacı giderecektir.



## Sonuç

Türkiye’de sinema ve din tartışmaları ülkemize sinemanın geliş tarihi kadar eskidir. Buna rağmen uzun yıllar ideolojik değerlendirmeler ve hamasi ifadeler dışında bir çalışma yapılmamıştır. Sinema ve din alanında ilk bilimsel çalışma ancak 1986’da yapılabilmiş sonrasında ise alan hak ettiği ilgiyi 2000’li yıllara kadar görememiştir. 2015 yılından sonra ise nitelik ve nicelik bakımından giderek artan bir ilgi gözlenmekte ve sinema ve din alanının geleceği açısından ümit vermektedir.

Sinema ve din alanında hazırlanan tezler ve makaleler incelendiğinde tezlerin belirli üniversitelerde ve belirli ana bilim dallarında yoğunlaştığı görülmektedir. Bu durum alanın ülkemizdeki akademisyenler arasında yaygınlaşmadığını göstermektedir. Sinema ve din alanına katkıda bulunabilecek, bakış açımızı zenginleştirebilecek birçok disiplin henüz bir çalışma yapmış değildir. Din sosyolojisi, sinema-TV gibi sinema ve din konusunda birçok çalışmanın yapıldığı disiplinlerin de sadece belirli üniversitelerdeki mensupları çalışmalar üretmektedirler. Bu durum da sinema ve din çalışmalarının kişisel ilgilere bağlı olarak ilerlediğini ortaya koymaktadır.

Sinema ve din çalışmalarının daha geniş bir katılımı sürdürülebilmesi için sempozyum, çalıştay gibi etkinlikler her yıl düzenlenmeli ve tematik bir dergi yayın hayatına başlamalıdır. 2015 yılından itibaren sinema ve din alanında yapılan çalışmalardaki artışı Uluslararası Sinema ve Din Sempozyumuna bağlamak mümkündür. Dolayısıyla her yıl farklı üniversiteler bünyesinde düzenlenecek sinema ve din sempozyumları alana ilgi duyan akademisyenlerin sayısında artışa neden olacaktır. 2018 yılında yayın hayatına başlayan *Medya ve Din Araştırmalar Dergisi* de tematik bir dergi olması hasebiyle sinema ve din çalışmalarının yaygınlaşmasına katkı sunacaktır. Yine de doğrudan sinema ve din çalışmalarını temele alan tematik bir dergi alanın geleceği açısından önem arz etmektedir.

Sinema ve din alanında yazılan tez ve makalelerde dikkat çeken bir husus da belirli konuların tekrara düşecek şekilde işlenmesidir. Özellikle dini temalar ve dindar tipolojilerini konu edinen çalışmalar artık doygunluğa ulaşmıştır. Dolayısıyla bu alanda çalışacak akademisyenler daha önce çalışılmamış özgün konulara yönelmelidirler.

Öte yandan sinema ve din alanında kullanılan yöntemlerin çeşitliliği alana bir zenginlik katmaktadır. Fakat daha farklı yöntemlerin kullanılması ile sinema ve din alanındaki birikimimiz zenginleşecektir. Sinema ve din çalışmaları doküman inceleme ve literatür taraması ile filmlere ve yazılı kaynaklara odaklanmış durumdadır. Hâlbuki sinemanın birey ve toplum üzerindeki etkilerini daha net ortaya koyabilmemiz için tarama, deneysel ve korelasyonel çalışmalara ihtiyacımız vardır.

Genel olarak sinema ve din çalışmalarına baktığımızda çeşitli olumsuzluklara rağmen gün geçtikçe alana ilgi duyan akademisyenlerin sayısının arttığı, yapılan yayınların nicelik ve nitelik bakımından belirli bir ivme yakaladığı görülmektedir. Bu durum ülkemizde sinema ve din çalışmalarının gelecekte çok daha önemli bir konuma yükseleceğini göstermektedir.

## Kaynakça

- BOA. (1916). Büyük Osmanlı arşivi (BOA), Dahiliye Nezareti, DH.EUM.VRK, Dosya: 28, No: 13, Aded:4, 1334.Za.22, Vesika:6.
- BOAa. (1913). Büyük Osmanlı arşivi, Dahiliye Nezareti, DH.İD, Dosya: 65, No: 27, Aded:19, 1331.S.12, Vesika:6,7,8,9.
- BOAb. (1913). Büyük Osmanlı arşivi, Dahiliye Nezareti, DH.İD, Dosya: 65, No: 27, Aded:19, 1331.S.12, Vesika:10.
- BOAc. (1913). Büyük Osmanlı arşivi, Dahiliye Nezareti, DH.İD, Dosya: 65, No: 27, Aded:19, 1331.S.12, Vesika:11.

- BOAd. (1913). Büyük Osmanlı arşivi, Dahiliye Nezareti, DH.İD, Dosya: 65, No: 27, Aded:19, 1331.S.12, Vesika:12.
- BOAe. (1913). Dahiliye Nezareti, DH.İD, Dosya: 65, No: 27, Aded:19, 1331.S.12, Vesika:13.
- Can, A. (1967). İslâmın emrinde sinema. *Tohum*, 26.
- Çakmaklı, Y. (1964). Millî Sinema ihtiyacı. *Tohum*, 3.
- Çakmaklı, Y. (1964). Sinema <<İslâm Sineması>>. *Tohum*, 32.
- DİB. (2005). *Uluslararası dini yayınlar (sesli görüntülü dini yayıncılık) kongresi*. Ankara: DİB Yayınları.
- Diriklik, S. (1995). Fleşbek, Türk sinema-TV’inde İslami endişeler ve çizgi dışı oluşumlar. İstanbul: Söğüt Ofset.
- Erensoy, M. (1949). Vurun kahpeye! Kahbe kim! *Sebilüreşâd*, 6.
- Erkuş, A. (2011). *Davranış bilimleri için bilimsel araştırma süreci*. Ankara: Seçkin.
- Evren, B. (2014). *Yücel Çakmaklı: Milli Sinemanın kurucusu*. İstanbul: Küre Yayınları.
- Gökmen, S. (1972). Dini görüş açısından sinema. *Tohum*, 31.
- Gökmen, S. (1974). Milli sinema açık oturumu. *Yeni Sanat*, 42.
- Görsel Sanatlar ve İslam*. (1991). İstanbul: İlmî Neşriyat.
- Gülşen, E. (2011). *Sinemanın hakikati*. İstanbul: Külliyyat Yayınları.
- Hekimoğlu, Y. (1967). Sinema silahtır. *İslam Medeniyeti*, 36.
- İSAM. (2019, Nisan 19). *İSAM İlahiyat makaleleri veri tabanı*. <http://ktp.isam.org.tr/?url=makaleilh/findrecords.php> adresinden alındı
- İSAM. (2019, Nisan 19). *İSAM kütüphanesi İlahiyat fakülteleri tezler kataloğu*. <http://ktp.isam.org.tr/?url=tezilh/findrecords.php> adresinden alındı
- JRF. (2019, Nisan 19). *Journal of Religion and Film*. <https://digitalcommons.unomaha.edu/jrf/> adresinden alındı
- Karaca, H. (2009). *Sonsuz karelerde bir çığlık: Mesut Uçakan*. İstanbul: Mavi Yayıncılık.
- Kısakürek, N. F. (1943). Beyaz perde. *Büyük Doğu*, 9.
- Küçükkalay, H. (1974). Rasulullah temsil edilemez. *İslam’ın İlk Emri Oku*, 3.
- Kütüphane, M. (2019, Nisan 19). Marmara Üniversitesi kütüphanesi online veri tabanı: <http://www.marmara-elibrary.com/Marmara> adresinden alındı
- Lüleci, Y. (2009). *Türk sineması ve din*. İstanbul: Es Yayınları.
- Maraşlı, G. N. (2011). *Günahıyla sevabıyla yeşilçam*. İstanbul: Ufuk Yayınları.
- Maraşlı, M. (1913). Büyük osmanlı arşivi (BOA), Dahiliye Nezareti, DH.İD, Dosya: 65, No: 27, Aded:19, 1331.S.12, Vesika:1,2,3,4. *Büyük Osmanlı Arşivi*.
- Milli Sinema Açık Oturumu*. (1973). İstanbul: MTTB Sinema kulübü Yayınları.
- Rhodes, G. D. (2012). *The perils of moviegoing in America: 1896-1950*. New York: Bloomsbury Publishing.
- Sadık Yalsızuçanlar, İ. K. (1997). *Düş, gerçeklik ve sinema*. İstanbul: İz Yayıncılık.

- Sebilürreşâd. (1923). Sinemaların murakabesi: Hissiyat ve an'anat-ı İslamiyyeyi ren-  
cide edilmekten vikaye hususunda hükümet-i milliyemizin şayan-ı şükran bir  
tebliği. *Sebilürreşâd*, 128.
- Sebilürreşâd. (1924). Ahlak-ı Diniyye filmi. *Sebilürreşâd*, 398.
- Sebilürreşâd. (1924). Gençler sinemalarla, danslarla zehirleniyorlar! *Sebilürreşâd*, 47.
- Sebilürreşâd. (1925). Ahlak bozmak hususunda Sinemaların muzırr tesirâtı. *Sebilür-  
reşâd*, 206.
- Şasa, A. (1993). *Yeşilçam günlüğü*. İstanbul: Gelenek.
- Şimşek, G. (2016). *Sinemada korku ve din*. İstanbul: Pales Yayınları.
- Tecimer, Ö. (2005). *Sinema modern mitoloji*. İstanbul: Plan B Yayıncılık.
- Tosun, N. (1992). *Mesut Uçakan'la sinema söyleşileri*. İstanbul: Nehir Yayınları.
- Uçakan, M. (1977). *Türk sinemasında ideoloji*. İstanbul: Düşünce.
- Uzun, M. (1971). *Sinema Türk sinemasında bizden çizgiler*. *Tohum*, 25.
- Velioğlu, Ö. (2005). *İnançların Türk sinemasına yansımaları*. İstanbul: Es Yayınları.
- Yorulmaz, B. (2012). The early life of cinema in Turkey: Religious, moral, and social  
problems arising between 1896-1923 and solutions in the light of the Ottoman  
archive documents. *Journal of Islamic Research*, 186-209.
- Yorulmaz, B. (2013). *Filmlerde DKAB dersi*. İstanbul: Nobel Yayınları.
- Yorulmaz, B. (2013). *Perdeden gönüllere; din eğitiminde kullanılabilecek seçme videolar*.  
İstanbul: Rağbet Yayınları.
- Yorulmaz, B. (2015). *Sinema ve din eğitimi*. İstanbul: DEM Yayınları.
- Yorulmaz, B. (2016). *İzlenesi filmler*. İstanbul: Rağbet Yayınları.
- Yorulmaz, B. (2016). *Popüler filmlerde din*. İstanbul : İstanbul Tasarım Merkezi Yayınları.
- YÖK. (2019, Nisan 19). Ulusal Tez Merkezi : <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/giris.jsp> adresinden alındı
- Zekeriya, M. (1921). Amerika'da Allah'ın birlik günü: Amerika'da içkiden sonra tiyatrolar,  
sinemalar, oyunlar ve eğlencelerin men'i. *Sebilürreşâd*, 11.

# MEDIAD

Medya ve Din Araştırmaları Dergisi | Journal of Media and Religion Studies

## An Analysis of Religion and Film Studies in Turkey

**Bilal YORULMAZ**

### Extended Abstract

Religion and film debate started in Turkey when cinematograph came to Ottoman State. However, religion and film weren't studied academically for many years. Few articles were published in Islamic magazines such as Sebilürreşâd, Çatı, Hakikat Yolu, İslam Medeniyet, İslam'ın İlk Emri Oku, Pınar, Tohum, and Yeni Sanat until the 1970s. They were generally one page long and non-academic. The first book on religion and film was written in 1977 and 18 books have been published since then.

In this article, articles, MA theses, and Ph.D. dissertations, in which the field of religion and film in Turkey have been studied, and will be evaluated according to dissertation type (MA or Ph.D.), year, university, department, language, topic, methodology, and academic title.

Articles, theses, and dissertations were found by using the Turkish Higher Education Council National Dissertation Center, ISAM Theology Faculties Dissertations Database, ISAM Theology Faculties Articles Database, and the Marmara University Online Sources Database.

The first MA thesis was written by Ozden Candemir in 1986 and the first Ph.D. dissertation was written by Sabire Batur in 2007 at communication faculties. The first MA thesis was written by Yalçın Lüleci in 2007 and the first Ph.D. dissertation was written by Bilal Yorulmaz in 2010 at theology faculties. After these first dissertations and theses, religion and film dissertations/theses increased in numbers. Since then, 11 MA theses and six Ph.D. dissertations at theology faculties, 17 MA thesis and four Ph.D. dissertation at communication faculties, and three MA thesis and two Ph.D. dissertations at other faculties studied the topic of religion and film.

Religion and film dissertations/theses were written in the areas of sociology of religion (8); cinema and TV (6); radio, TV and cinema (6); psychology of religion (3); communication sciences (3); sociology (3); philosophy of religion (2); history of religions (2); cinema- TV art (2); religious education (1); Islamic Law (1); film design (1); film and drama (1); journalism (1); cultural studies (1); political science (1); and American culture and literature departments.

Nine dissertations were studied from Marmara University. Dissertations and theses were also investigated from the following universities: Bahçeşehir (4), Ankara (3), Dokuz Eylül (3), Fırat (3), Anadolu (2), İstanbul (2), Kocaeli (2), Necmettin Erbakan (2), Abant İzzet Baysal (1), Akdeniz (1), Atatürk (1), Harran (1), İnönü (1), Kadir Has (1), Katip Çelebi (1), ODTU (1), Sakarya (1), Selçuk (1), Suleyman Demirel (1), and Uşak (1).

The most popular topics were religious themes (9), representations of devout Muslims (6), horror films (4), national cinema movement (4), representation of Muslims (3), the phenomenon of religion (2), Iran cinema (2), religious violence (1), the Jesus figure (1), secularism (1), Sufism and death (1), Islamic Law and cinema (1), Islamophobia (1), modernism and religion (1), miniature painting and cinema (1), cinema history and religion (1), and superstitions (1). The most popular methods used were film reviews (18), literature reviews (9), film reviews+literature reviews (6), semiotics (3), and discourse analyze (2).

Religion and film are very popular among young academics in Turkey. Twenty-four assistant professors, 12 research assistants, seven associate professors, five lecturers, and two professors have written articles on religion and film.

Those academics were from sociology of religion (9), religious education (8), sociology (5), radio, Tv and cinema (4), communication sciences (4), social service (4), philosophy of religion (1), psychology of religion (1), history of religions (1), cinema-TV (1), media studies (1), advertisement (1), performing arts (1), Middle Age History (1), and political science (1) departments.

Religion and film articles were written by the academics from Marmara University (8), Afyon Kocatepe (3), Akdeniz (2), Ege (2), Gazi (2), and Inonu (2), Harran (1), Anadolu (1), Ankara (1), Ardahan (1), Artvin (1), Ataturk (1), Balıkesir (1), Bartın (1), Batman (1), Bozok (1), Çukurova (1), Erciyes (1), Gaziantep (1), Girne American (1), Hacettepe (1), Istanbul (1), Istanbul Ticaret (1), Karabuk (1), Medeniyet (1), Munzur (1), Trabzon (1), Trakya (1), Uşak (1), and Yakin Doğu (1) Universities.

Religion and film articles were published in several different journals. Sine-Cine (5), Uluslararası Sosyal Araştırmalar (4) Kafkas University Theology Faculty (3), Mediad (2) and other 30 journals (1 each) published articles on religion and film.

The most popular topics for articles were representations of devout Muslims (10), religious themes (3), national cinema movement (3), horror films (2), representation of Muslims (2), Saint movies (2), Islamophobia (2), Majidi movies (2), Shia (2), the movie Takva (2), the phenomenon of religion (1), parables of the Qur'an (1), religious comedy (1), Catholicism (1), secularism (1), Sufism (1), depicting prophets (1), religion in the cinema history (1), education (1), religion and science (1), Apocalypse (1), and dawah movies (1).

The most popular methods used were literature reviews (20), film reviews (11), film reviews+literature reviews (3), semiotics (2), discourse analyze (2), grounded theory (1), interview (1), and survey (1).